

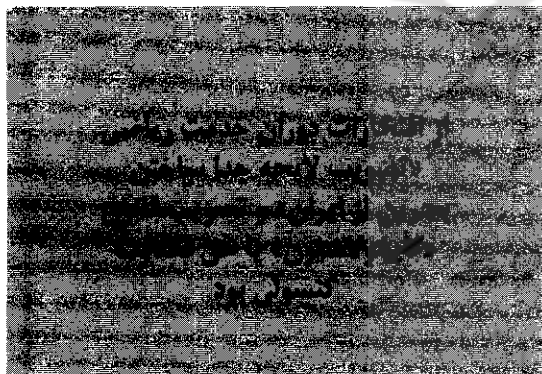

رجال عصر پهلوی

• علی ططری

بود. ریاضی پس از تحصیل در «انستیتو الکترونیک در رشته برق و الکترونیک» موفق به دریافت درجه مهندسی و دانشنامه علوم گردید.^۱ او به هنگام «تحصیل در فرانسه، علیه گروه‌های مخالف رژیم پهلوی برای سفارت» جاسوسی می‌کرد.^۲

ریاضی پس از بازگشت به ایران به خدمت سربازی فراخوانده شد و در سال ۱۳۱۴، زمانی که دکتر حسابی ریاست دانشکده فنی را بر عهده داشت، با درجه «دانش‌یاری» برای تدریس در این دانشکده معرفی شد. او پله‌های ترقی را به سرعت پیمود و به «ریاست دانشکده فنی» رسید.^۳ گفتنی است که نورالدین

کیانوری از شاگردان ریاضی بود که با تقاضای او از ستاد ارتش برای تدریس در دانشکده فراخوانده شد.^۴

در سال ۱۳۴۲، هنگامی که ریاضی هنوز ریاست دانشکده فنی را بر عهده داشت، نامزد نمایندگی مجلس شورای ملی در دوره بیست و یکم شد. او با حمایت کنگره آزادگان و آزادمردان نه تنها در این انتخابات موفق شد و با عنوان نماینده تهران وارد مجلس شورای ملی گردید بلکه ریاست این مجلس را نیز به دست گرفت.^۵ گویا «هنوز شمارش آرای تهران تمام نشده» بود که مهندس ریاضی هم نماینده تهران شده بود و هم رئیس مجلس!^۶ شرایط سیاسی کشور، پس از انقلاب سفید و قیام پانزده خرداد ۴۲، چنان اقتضا می‌کرد که ریاضی به عنوان یک فرد مطیع اوامر شاه (آنگونه که دولت وقت^۷ نیز طبق نظر وی امور اجرایی را در دست داشت) بهترین گزینه برای ریاست

■ رجال عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک: عبدالله

ریاضی

■ مرکز بررسی اسناد وزارت اطلاعات

■ ۱۳۸۴، ۵۰۴ صفحه، ۲۰۰۰ نسخه، ۲۵۰۰ تومان.

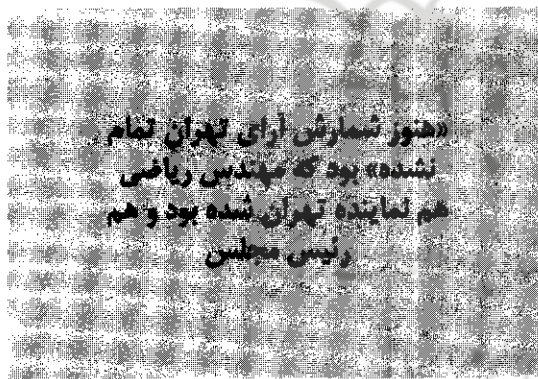
مقدمه:

عبدالله ریاضی متولد ۱۲۸۵ ش. اصفهان، پس از طی مراحل مقدماتی در زادگاهش، به سال ۱۳۰۱ به تهران آمد و در سال ۱۳۰۴ دیپلم خود را از «مدرسه دارالمعلمین» دریافت نمود. او در این مدت در یک دبستان دولتی تدریس ریاضی می‌کرد و به این علت به معلم «ریاضی» ملقب شده بود. نام فامیل او ریشه در همین دوره دارد. وی در سال ۱۳۰۷، در یک گروه «صد نفره» از سوی دولت، بورسیه تحصیل در اروپا را دریافت کرد. مهندس مهدی بازرگان نیز از جمله محصلان اعزامی به اروپا

کتاب ماه

تاریخ و جغرافیا

«هنوز شمارش آرای تهران تمام نشده» بود که مهندس ریاضی هم نماینده تهران شده بود و هم رئیس مجلس

صادق خلخالی، رئیس دادگاهی که در آینده‌ای نه چندان دور او را محاکمه کرد، در یک هواپیما همسفر بود؛^{۱۲} و در نهایت پس از پانزده سال فعالیت سیاسی در فروردین ۱۳۵۸ اعدام گردید.

معرفی کتاب:

کتاب «رجال عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک: عبدالله ریاضی» شانزدهمین شماره از مجموعه‌ای است که توسط مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات چاپ و نشر شده است. محور کتاب اسنادی است و شامل یک مقدمه، یک بخش اسناد، فهرست اعلام و عکس‌هاست. در مقدمه، زندگینامه مهندس عبدالله ریاضی، به طور مختصر، شرح داده شده است. تحصیلات و چگونگی ورود او به عرصه سیاست با ارائه چند سند، گواهی خاطرات افرادی که با او آشنا بوده‌اند، از مهمترین مطالب

مجلس شورای ملی باشد. جایی که قوانین و لوایح مطابق با خواست شخص شاه تصویب و یاردمی شدند.^{۱۳}

عبدالله ریاضی با ورود به مجلس مورد حمایت حزب «ایران نوین» قرار گرفت و این جریان تا مجلس بیست و سوم شورای ملی ادامه داشت.^{۱۴} پس از آن حزب «رستاخیز»، که در اسفند ۱۳۵۳ تأسیس شد،^{۱۵} این وظیفه را در مجلس بیست و چهارم به انجام رسانید. او بدون آنکه در ظاهر عضو احزاب مزبور باشد با پشتیبانی آنها ریاست مجلس را عهده دار شده بود.^{۱۶} از افتخارات دوران خدمت او «تصویب لایحه جدا ساختن بحرین از ایران»^{۱۷} و تصویب قانون «کاپیتولاسیون»^{۱۸} یا حق قضاوت کنسولی بود. ریاضی از شم سیاسی چندانی برخوردار نبود و آن گونه که از اسناد ساواک بر می آید، وی به «عدم درک مسائل اجتماعی - سیاسی شهرت» داشته است.^{۱۹} این امر را در دوره بیست و چهارم مجلس شورای ملی (آخرین دوره قانون گذاری در دوره پهلوی) نیز می توان دید. آنجا که اوضاع سیاسی - اجتماعی، رژیم را ناچار ساخت تا تغییراتی در مشی سیاسی خود ایجاد کند و با تغییر مهره‌ها از اوج گیری انقلاب جلوگیری نماید؛ بنابراین تغییر رئیس مجلس شورا یعنی مهندس ریاضی نیز یکی از همین برنامه‌ها بود. اما گویا ریاضی چندان علاقه‌ای به تحویل پست پانزده ساله خود نداشت^{۲۰} و در نهایت با «رای اکثریت نمایندگان»، جواد سعید، جایگزین او شد.^{۲۱}

ریاضی در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی برای «معالجه» به اروپا رفت و در بازگشت به ایران، به طور اتفاقی با آیت الله

در دسترس نبودن اسناد تاریخی به برخی دلایل از جمله اختصاص اسناد به ارگان‌ها و باسازمان‌های مختلف، به ویژه در پژوهش‌های تاریخ معاصر ایران، همواره از مشکلات پیش روی محققان است

«تشکیل مجلس شورای ملی» که در آن نحوه انتخاب وی به ریاست بیست و یکمین دوره مجلس (۱۳۴۲/۷/۲۴) را گزارش می‌دهد،^{۱۹} مضروب شدن ریاضی توسط دانشجویان،^{۲۰} «محاكمه سران نهضت آزادی ایران»،^{۲۱} «فراکسیون پارلمانی حزب ایران نوین»،^{۲۲} «فراکسیون پارلمانی حزب مردم»،^{۲۳} «ناراضیتی نمایندگان مجلس شورای ملی از مهندس ریاضی، رئیس مجلس شورای ملی» که حاکی از «سستی» عملکرد وی «در رتق و فتق امور مربوط به نمایندگانی و ناراضیتی آنهاست»،^{۲۴} «ملاقات کارکنان مجلس شورای ملی از رئیس مجلس»،^{۲۵} «ملاقات سفیرکبیر شوروی با مهندس عبدالله ریاضی»،^{۲۶} «فراماسونری» و «لژ ژاندارک»،^{۲۷} «لژ دانش»،^{۲۸} نامه تشکر ریاضی به سبهد نصیری،^{۲۹} نامه شکایت‌آمیز کارکنان ناراضی مجلس به نصیری و ... می‌باشند. گفتنی است که مسائل و مباحث مجلس شورا که به ساواک گزارش شده‌اند، بیشترین حجم اسناد را به خود اختصاص داده‌اند. پس از بخش اسناد، فهرست اعلام و سپس عکس‌ها درج شده‌اند.

این کتاب از آنجا که سند محور است، در بررسی‌ها و پژوهش‌های تاریخی دوران پهلوی دوم و تحقیق در شرایط پارلمانی و اوضاع سیاسی ایران پیش از پیروزی انقلاب اسلامی می‌تواند مؤثر باشد. در دسترس نبودن اسناد تاریخی به برخی دلایل از جمله اختصاص اسناد به ارگان‌ها و یا سازمان‌های مختلف، به ویژه در پژوهش‌های تاریخ معاصر ایران، همواره

مربوط به این بخش از کتاب است؛ چرا که خواننده تا اندازه‌ای با شخصیت محوری کتاب آشنا می‌شود. پس از مقدمه، بخش اسناد با ۳۰۸ سند (رونوشت اسناد به همراه بازنویسی متن آنها) از اسناد یافت شده در بایگانی سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) آمده‌است.

بیست و یک سند نخست این بخش، مجموع اسنادی هستند که به زمان پیش از نمایندگی ریاست مجلس شورای ملی ریاضی مربوط می‌شوند. به جز اولین سند که در دو صفحه اطلاعاتی از زندگی خصوصی او در بردارد، باقی اسناد از چگونگی فعالیت‌های سیاسی «دانشجویان طرفدار جبهه ملی» در زمان تصدی ریاضی در سمت ریاست دانشکده فنی دانشگاه تهران حکایت می‌کنند.^{۱۸} از آن پس، اسناد از شماره ۲۲ به بعد، به لحاظ زمانی به دوران فعالیت سیاسی ریاضی مربوط می‌شوند و شامل موضوعاتی چون

از مشکلات پیش روی محققان است که با انتشار مجموعه کتاب‌هایی همچون «رجال عصر پهلوی به روایت اسناد» تا اندازه‌ای به یاری ایشان آمده است.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، رجال عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک: عبدالله ریاضی (تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۸۴)، ص هفت و هشت.
- ۲- اسکندری، ایرج، خاطرات ایرج اسکندری (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۱)، ص ۵۳۵.
- ۳- مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص هشت.
- ۴- کیانوری، نورالدین، خاطرات نورالدین کیانوری، (تهران: دیدگاه و اطلاعات، ۱۳۸۱)، ص ۶۳.
- ۵- مدنی، جلال‌الدین، تاریخ سیاسی معاصر ایران، ج ۲ (قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۱، ج ۱۰)، ص ۱۶۲.
- ۶- مرکز بررسی اسناد، همان، ص نه و ده.
- ۷- در این زمان اسداله علم‌نخست وزیر بود. جمشید ضرغام بروجنی، دولت‌های عصر مشروطیت (تهران: اداره کل قوانین مجلس شورای ملی، ۱۳۵۰)، ص هشت و یازده.
- ۸- برای اطلاع بیشتر ر.ک. به: مدنی، همان، ص ۱۶۳ و مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص هشت و یازده.
- ۹- مدنی، همان، صص ۱۶۲، ۱۶۳، ۲۸۶ و ۲۸۷.

- ۱۰- مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص چهارده.
- ۱۱- مدنی، همان، صص ۲۸۷ و ۳۰۷.
- ۱۲- مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص سیزده.
- ۱۳- برای اطلاع بیشتر ر.ک. به: مدنی، همان، ص ۱۰۸-۱۰۴.
- ۱۴- سند مورخ ۱۳۴۶/۲/۲۳ به نقل از: مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص هفده.
- ۱۵- مدنی، همان، ص ۸۴.
- ۱۶- مرکز بررسی اسناد تاریخی، همان، ص شانزده.
- ۱۷- همان، ص شانزده.
- ۱۸- همان، ص ۴۲-۴۴.
- ۱۹- همان، ص ۲۵.
- ۲۰- همان، ص ۲۸.
- ۲۱- همان، صص ۳۴ و ۳۵.
- ۲۲- همان، ص ۶۴.
- ۲۳- همان، ص ۸۲.
- ۲۴- همان، صص ۸۸ و ۸۹.
- ۲۵- همان، صص ۱۵۴، ۱۵۵، ۲۶۷-۲۶۷۲ و ۲۷۰.
- ۲۶- همان، صص ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۴۴-۲۴۴، ۲۵۸-۲۵۵، ۲۶۱، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۸۱، ۲۹۶-۲۹۲، ۳۰۹ و ...
- ۲۷- همان، صص ۲۸۱، ۲۹۱-۲۸۳، ۳۰۸، ۳۱۴ و ...
- ۲۸- همان، ص ۳۰۶.
- ۲۹- همان، صص ۲۱۰ و ۲۱۱.